

in Nederland, het *Kulturbürgertum* in Centraal-Europa, *flânerie* in Parijs, en literaire instellingen in België. Voorts ontdekken we weer eens diverse na-oorlogse percentages en correlatie-coëfficiënten over theaterbezoek, TV-kijktijd, inkomen en opleiding, en nog zo wat boeiends uit de toverhoed van de overheidsstatistiek, in een reeks landen van Nederland tot Tsjecho-Slowakije via de USA en Denemarken. Het was vast een heel vruchtbaar congres en het is allemaal bijzonder interessant maar de eenheid lijkt mij alleen voor de instituutsstrategen duidelijk. Wellicht is zo'n congres vooral bedoeld om de binnen- en buitenleden van het instituut aan elkaar te presenteren of over een gemeenschappelijk onderzoeksobject te gaan praten. Ik wil dan ook volstaan met een woord over de meest pretentieuze bijdrage, de laatste.

Interdisciplinariteit is een moderne hoofddeugd (al was ze ook de ouden niet onbekend), maar ze mag niet tot acceptatie van onzin leiden. Peter M. Hejls bijdrage over 'cultuur als een netwerk van maatschappelijk geconstrueerde werkelijkheden' stelt een analysemodel voor (227-250), dat door inleider Rigney met instemming aan het begin van haar beschouwing wordt geplaatst. Het is een schoolvoorbeeld van het soort quasi-interdisciplinaire systeemanalyse dat de historicus (zeker de cultuurhistoricus) de haren ten berge doet rijzen en haaks staat op D. Fokkema's verwachting dat 'cultural studies offer opportunities for a stricter methodology' (viii). De theorie is alles, de rest wordt daar vrolijk bij aangepast. Vanuit Siegen grasduint Hejl onbekommerd in de Europese literatuur die in zijn kraam te pas komt. Oud of jong, stevig of gammel, verouderd of controversieel: de status ervan doet er niet toe als het zijn model maar onderbouwt. De 'historical research of the last decades' waar Hejl zich op beroept (247) is een slecht begrepen stoofpot cultuurgeschiedenis van de vorige generatie, zonder dat Hejl er hoe dan ook blijk van geeft enige discussie te volgen. Muchembled zou zelf niet meer in zijn (sterk verouderde) versie 1978 geciteerd willen worden, en Delumeau heeft zijn *Catholicisme-boek* van 1971 al in vele versies bijgesteld. Van de langdurige en fundamentele discussie rond Mandrou's boek over blauwboekjes als vormen van *culture populaire* (1975), dat nu *echt* door iedere historicus als verouderd wordt beschouwd, heeft Hejl geen weet. Hij grabbelt in de ton en slingert ons vrolijk zijn autoriteiten naar het hoofd. Wat is een model waard als de gebruikers onmiddellijk de poten eronder kunnen wegzagen? Men kan tegenwerpen dat het middel er niet toe doet mits het resultaat acceptabel is. Ik denk dat dit vooreen wetenschapper een onhoudbaar standpunt is. Voor hem is zowel de waarheid belangrijk als de weg daartoe. Dat is precies wat hem van een politicus onderscheidt en waarin hij deze zal overleven. Het valt te betreuren dat dit duidelijk programmatisch bedoelde opstel de bundel sluit. Het geeft de lezer een nasmaak die noch het congres noch de bundel verdienen, en ik vermoed dat het Utrechtse Onderzoeksinstituut de Luhmanniaanse orthodoxie, waarvan Hejl kennelijk een zuivere exponent is, kan missen als kiespijn. Gelukkig heeft geen van de historici onder de auteurs het nodig gevonden zich alsnog op Hejls model te beroepen. Misschien hadden ze dat beter hardop kunnen zeggen.

Willem Frijhoff

Chr. de Borchgrave, *Diplomaten en diplomatie onder Hertog Jan zonder Vrees. Impact op de Vlaamse politieke situatie en Bijlagen* (Standen en landen XCV; Kortrijk-Heule: UGA, 1992, 258 blz., en 524 blz. bijlagen, Bf1610,-, ISBN 90 6768 180 6).

Christian de Borchgrave heeft historici van de vijftiende-eeuwse Bourgondische hertogen een dienst bewezen met zijn studie over de diplomatie ten tijde van het bewind van Jan zonder Vrees (1404-1419). Niet alleen de studie is van belang maar vooral de apart verkrijgbare uitvoerig

gedocumenteerde *Bijlagen* zijn van betekenis voor voortgezet onderzoek met betrekking tot de ambtenaren van het hof van Jan en van zijn zoon Filips de Goede.

De inleiding licht de gebruikte bronnen en methode toe aan de hand van een analyse van onuitgegeven en uitgegeven stukken en studiën. Hierna volgt een typologie en kritiek van het aangewende bronnenmateriaal. De Borchgrave heeft vooral geput uit de rekeningen van de centrale ambtenaren. Helaas vertonen deze voor een reeks van jaren lacunes, maar de auteur heeft dit probleem laconiek en zonder onverantwoorde gissingen zo goed en zo kwaad als dat kan opgelost. De twee belangrijkste uitgegeven niet-verhalende bronnen die aan het werk ten grondslag liggen zijn het werk van Antoine Zoete (de handel ingen van de Leden en van de Staten van Vlaanderen 1405-1419)(2dIn, KAB 1981-1982) en het door Gilliodts-Van Severin in 1896 gepubliceerde Cotton Manuscript *Galba B.I.*, waarin belangrijke stukken over de relaties tussen Engeland en Vlaanderen vooral met betrekking tot de bijeenkomsten van Calais tussen 1404 en 1405. Eigentijdse literaire bronnen waarop deze studie steunt zijn natuurlijk vooral Monstrelet, maar ook de *Chronique anonyme du règne de Charles VI*, de kroniek van Olivier van Dixmunde en de *Chronique des Pays-Bas, de France, d'Angleterre et de Tournai* verschaften gegevens. Wat de laatste drie betreft moet gezegd worden dat De Borchgrave op juiste wijze rekening houdt met de vooringenomenheid van de betreffende auteurs. Het is echter spijtig dat De Borchgrave na het bespreken van de onderscheiden bronnen niet meer vertelt over zijn methode en vooral over de verschillende mogelijkheden waarop hij de aan zijn bronnen ontleende gegevens had kunnen rangschikken en waarom hij voorde uiteindelijk gehanteerde opzet koos. Wellicht is zo'n methodische uiteenzetting te veel gevraagd voor een licentiaatsverhandeling. Wanneer zo'n geschrift echter officieel wordt gepubliceerd onder de verantwoordelijkheid van gezaghebbende geleerden als professor Prevenier en professor Cauchies, die beiden welgemeend worden bedankt in de Verantwoording, mag men wel een dergelijke theoretische rechtvaardiging verwachten.

Het verhaal van De Borchgrave laat zich goed lezen. Over de wijze echter waarop hij zijn secundaire bronnen hanteert zal nog niet het laatste woord zijn gesproken. Zijn werk ontsnapt maar net aan de zware beschuldiging van plagiaat, daar, voorzover ik kon nagaan, zijn zegslieden telkens onder aan de bladzijden worden genoemd. Maar het zonder aanhalingstekens overschrijven van uitdrukkingen, zinsneden en nogal eens hele zinnen verbrokkelt niet alleen zijn eigen stijl maar is ook fundamenteel oneerlijk. Hierbij komt dat op minstens één plaats ook incorrecte gegevens letterlijk worden overgenomen. Frappante voorbeelden zijn meteen aan het begin van het boek (38-40) de 25 regels verspreid over 80 regels tekst, die letterlijk komen uit werk van Jongkees; elders geldt iets vergelijkbaars met betrekking tot studies van Vaughan. Ik vond het zinloos om verder te zoeken, maar: 'caveat lector'!

Het boek heeft twee hoofddelen. Het eerste en grootste (37-203) deel heet 'De diplomatie onder Jan zonder Vrees in haar diverse aspecten'. Het eerste hoofdstuk laat zien dat, hoewel het regeren in de Bourgondische staat een zuiver persoonlijke aangelegenheid was van Jan zonder Vrees, de hertog zich allesbehalve arbitrair en despotisch opstelde. De Borchgrave spreekt zelfs van zijn relaties met zijn dienaren en diplomaten als 'respectueus' (106) en hij concludeert: 'Tussen de hertog en zijn diplomaten heerste een perfecte samenwerking' (106). Het materiaal van De Borchgrave steunt hier duidelijk en in bijna dezelfde bewoordingen op vergelijkbare analyses van Richard Vaughan (*John the Fearless* (Londen, 1966) 231). Het tweede hoofdstuk bespreekt de sociale, technische en etnische achtergrond van de diplomaten. Hieruit blijkt dat het diplomatenwerk in toenemende mate verschoof van adellijke 'ridders' en prelaten naar universitaire opgeleide legisten. Zo begon er onder Jan zonder Vrees al een duidelijke, hooggetrainde diplomatenklasse te ontstaan. Het derde hoofdstuk situeert de diplomaten in de

internationale betrekkingen. De Borchgrave trekt uit zijn materiaal voorzichtig de conclusie dat er in zekere mate gesproken kan worden van specialisatie van de taken van Jans diplomaten. Ook dit lijkt een element te zijn in de formatie van een professioneel diplomatenbestand.

Het tweede deel van het boek heet 'Impact van de hertogelijke diplomatie op de Vlaamse politieke situatie'. Het bestaat uit twee hoofdstukken waarin de relatie tussen de hertog en Vlaanderen wordt bekeken vanuit diplomatisch oogpunt. Feitelijk wordt dit deel gebruikt om de gegevens van deel I te toetsen. De conclusie luidt dan ook voorzichtig positief: 'de specialisten van de Vlaamse aangelegenheden waren elk naargelang hun vormingsgraad min of meer gespecialiseerd in welbepaalde soorten opdrachten, hetzij meer algemeen-commercieel, hetzij meer technisch' (245).

De *Bijlagen* waarmee De Borchgraves boek vergezeld gaat, zijn om te watertanden. Alle diplomaten die hij aantroef in zijn materiaal worden genoemd en alle gevonden gegevens over hen in primaire en secundaire literatuur worden geboekstaafd of toegankelijk gemaakt. Het geheel vormt een rijke verzameling van gegevens die nu ten dienste staat van institutionele historici, prosopografen, kerkhistorici, cultuurhistorici, ideeënhistorici enz.

Deze studie — vooral het deel *Bijlagen* — zij aanbevolen. Men hoedde zich echter bij het citeren uit De Borchgraves eerste deel: men mocht eens andermans onderzoek en formuleringen, misleid door de onzorgvuldige citatiewijze van de auteur, niet aan de rechtmatige eigenaar toeschrijven. En dat is sinds de Renaissance niet meer toegestaan.

A. J. Vanderjagt

O. van den Arend, *Zeven lokale baljuwschappen in Holland* (Dissertatie Leiden 1993, Middel-eeuwse studies en bronnen XXXV; Hilversum: Verloren, 1993, 495 blz., f80,-, ISBN 90 6550 249 1).

Dit is een zorgvuldig, op nauwgezet onderzoek gebaseerd werk, maar het lijdt aan een wat onduidelijke structuur. De titel dekt ook niet helemaal de inhoud. Schrijver behandelt na een inleiding over het baljuwsgerecht en een daarop volgend weloverwogen onderzoek van het begrip 'welgeboren man' waaraan de oordeelvinders dienden te beantwoorden, de geschiedenis van de zeven kleine bestuurs- en rechtsdistricten uit de titel, (zes daarvan in het Westland) en hun ambtsdragers. Hoofdstuk III (par. 1-5 en 12) en IV echter bevatten een systematische, goed gedocumenteerde behandeling van het Hollandse baljuwsambt (taken en competentie) en de werkwijze van het baljuwsgerecht in Holland in het algemeen. Deze vormt een belangrijk bestanddeel van het werk, en is zeer welkom: over de baljuw in Holland is de enige recente bijdrage het overzicht in de inleiding van *De rekeningen van de Grafelijkheid van Holland uit de Beierse periode, III, 1393-1396* en dit telt slechts een kleine twintig bladzijden tegenover de meer dan 80 van Van den Arend. Dat zijn onderzoek geen verrassende nieuwe inzichten heeft opgeleverd doet aan de waarde ervan niet af. Enkele punten lijken me discutabel, zoals de stelling (onder andere 294) dat de competentie van de baljuw in de zogenaamde wapenroftprocedure een veertiende-eeuwse nieuwigheid is: een dergelijke competentie kwam vanouds het gravengeding toe waar het baljuwsgerecht uiteraard een afgeleide van was, zonder in strijd te zijn met een 'op-heter-daad'-procedure of het veterecht van de adel/ridderschap. Ook missen zijn formuleringen soms de helderheid van die in Fruins klassieke 'Over waarheid, kenning en zeventuig' (*Verspreide geschriften*, VI), een studie die hij blijkbaar over het hoofd heeft gezien.